

Текстологічний практикум

Михайлина Коцюбинська

УДК 025.171(477-25)ЛШ Дрозд

У ВІДДІЛІ РУКОПИСНИХ ФОНДІВ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ: АРХІВ ВОЛОДИМИРА ДРОЗДА

Серед цікавих останніх надходжень до Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України – архів Володимира Дрозда, переданий після смерті письменника його дружиною Іриною Жиленко. Це великий документальний архів (фонд № 223, 503 од. зберігання), що досить повно відображає життєвий і творчий шлях талановитого прозаїка.

Основне ядро фонду – різні варіанти й редакції творів Дрозда: як добре відомих (“Самотній вовк”, “Катастрофа”), так і мало знаних – “Останній день лотереї. Хроніка родинного життя”, роман у трьох книгах “Бабай” тощо; як більш ранніх (60-70-х років), так і пізнішого періоду (“Убивство на 100 тисяч американських доларів”, “Хлопчик з книгою верхи на свині”, “Суддя”). Дуже багато оповідань, серед яких, очевидно, є й недруковані, а Дроздова новелістика, безперечно, варта уваги. Драматичні твори “Революція триває”, “Леви на воротях”, народна драма “Земля під копитами”, комедія “Шапка Сластіона” з авторською ремаркою: “З цієї комедії, дуже неприхильно зустрінутої в Міністерстві культури, пізніше народилася “Балада про Сластіона”.

Різні тексти автобіографічного характеру, зокрема “Мої духовні мандрівки”. Підготовчі матеріали до творів – про родину Богомольців, до повісті “Благовіст” про Ю. Мельникова тощо. Виписки з літератури історичного змісту, “Записки на полях книг” – роздуми над прочитаним, начерки на задані теми. Робочі записники, нотатники творчого характеру.

Особливе місце належить творчому доробку, пов’язаному з практично ще не прочитаною й не осмисленою Дроздовою химерною епопеєю “Листя землі”. Різні рукописні варіанти окремих “книг”, присвячених персонажам: “книги” Нестора, Кузьми, сина Семирозумового, Опанаса, “Житіє Христі”, “Книга жертвоприносінь”, “Повість про спаленого Бога”, “Розказ про криницю Семирозумову” тощо. Підготовчі матеріали до “Листя землі”, як-от “Село Пакуль Чернігівської області на сторінках періодичних видань” (1920-1950), творчі нотатки щоденникового типу, робочі блокноти із записами розмов із селянами Халеп’я, їхніх спогадів, інтерв’ю з ними. Складений автором іменний покажчик персонажів “Листя землі”, карта тієї створеної авторською уявою “країни”, населеної його героями, напоєної їхніми долями. То складний і розгалужений, та водночас єдиний творчий комплекс фолкнерівського масштабу, що не має прямих аналогів у нашій літературі й гідний уваги й дослідження.

У фонді широко представлені рецензії на твори Дрозда – видавничі, внутрішні, а також у місцевій і загальносоюзній пресі, матеріали про переклади, зокрема російською та німецькою мовами. Цікаві колізії, пов’язані з екранізаціями Дроздових творів, обстоюванням авторської волі й авторських прав (історія з плагіатом в американському фільмі на мотив “Вовкулаків”).

Статті В. Дрозда літературно-критичного й публіцистичного характеру в українській і загальносоюзній пресі, зокрема присвячені проблемам молоді прози, перспективам розвитку літератури в нових умовах “перестройки” й перших кроків незалежної України. Характерні документи епохи – лист В. Дрозда (1968) до секретаря ЦК

Ф. Овчаренка з приводу роману “Катастрофа” або полеміка з І. Драчем у зв’язку із заснуванням Руху, заява про вихід з лав КПРС (15.06.1991).

Виступи на письменницьких пленумах і зборах, документи спілчанського життя й видавничих буднів на посаді редактора ж. “Київ”. Свідчення різних громадських ініціатив.

Матеріали автобіографічного характеру, фотографії. Архівні документи і спогади про батька, схеми родинного дерева. Різні документальні свідчення і світлини з армійських днів.

Дуже цікава і змістовна епістолярна складова частина фонду – листи Дрозда й до нього, приватні й офіційні, від друзів і колег на літературній ниві. Широко подане родинне листування. До речі, про особливий смак та інтерес Дрозда до епістолярного жанру свідчить те, що він колекціонував зразки родинного листування різних людей. У його архіві збереглися два персональні зібрання листів: до Євгенії Ящевської (1909-1913) і до Зої Тістол (1944-1963).

Передусім заслуговує на увагу компактний, об’єднаний часом, тематикою і настроєм своєрідний епістолярний звід з армійського побуду. На початку 1960-х молодих талановитих прозаїків Валерія Шевчука й Володимира Дрозда, які зарекомендували себе як цікаві творчі особистості, за височайшим велінням заслали в солдати, “щоб не були такі розумні”, аби ізолювати їх від бунтівних творчих процесів в українському шістдесятницькому середовищі. Основне ядро цього епістолярію – зворушливий роман у листах, ліричний діалог Володимира Дрозда і його юної дружини Ірини Жиленко. Перегук двох рідних душ: листи В. Дрозд писав практично щодня, а то й по два на день – уранці й увечері (велику добірку цих листів опубліковано – Володимир Дрозд “Ми зустрічалися на сонці очима”. Давні солдатські листи із сучасними коментарями. – Кур’єр Кривбасу. – 1999. – Ч. 109-111). Доповненням “в тему” до цього діалогу слугують листи Дроздового колеги не лише по перу, а й по армійському засланню Вал. Шевчука.

Епістолярій із Дроздового фонду містить також листи від українських літераторів – І. Дзюби, А. Дімарова, О. Гончара, Ю. Щербака, М. Жулинського, від російських письменників С. Баруздіна, Д. Граніна, В. Распутіна, українських діячів з діаспори І. Кошелівця і Д. Нитченка.

“Родзинка” Дроздового епістолярію, як на мене, – листи читачів. Це солідний масив текстів (понад 60 одиниць зберігання), до того ж здебільшого це тексти великі за обсягом (десь 20-25 арк., іноді списано цілі загальні зошити середнього і великого формату). Географія адресантів широка: крім різних областей України, Курськ, Свердловська область, Калінінград, Кишинів, Фрунзе, Білорусь, Узбекистан, Естонія. Іноді це цілі трактати-роздуми над життєво важливими проблемами. Родинні спогади, начерки історичного змісту – про свій рід, про події в рідному селі, зокрема часів колективізації, голодомору, краєзнавчі екскурси. Показові, зокрема, кілька великих листів М. Сивобородька з Тернопільщини – спогади про батька, про 33-й рік, автобіографічні, краєзнавчі матеріали. Дехто з кореспондентів звертається до Дрозда як до давнього знайомого, видно, що той відповідав на листи, був готовий до діалогу.

“Він весь – у тих селянських розповідях, в історії, в болю і стражданнях старих людей, – згадує Ірина Жиленко у своїх спогадах “Ното feriens”. – Вечорами, коли ми з Орисею п’ємо молоко і слухаємо солов’їв, Володя у когось гостює. Він Perezнайомився мало не з усім селом (Халеп’я на Київщині. – М.К.) і поспішає записувати розповіді щонайстаріших, яким уже лишилося життя на денці. Повертається схвильований, запечалений і допізна розповідає мені про почуття. І якщо для мене посиденьки на лаві із сусідами – просто задоволення, то для Володі вони – хліб насущний” (Сучасність. – 2002. – Ч. 5. – С. 133).

На берегах листів від читачів – підкреслення, позначки, короткі зауваги письменника, свідчення того, що все не просто прочитано, а й творчо використано, свідчення важливості для автора такого діалогу зі своїми читачами як з майбутніми персонажами, чуття відповідальності перед нами й перед словом.

У цьому зв'язку згадується відомий факт з історії доброго старого реалістичного побутування в українській літературі – підготовчі матеріали до “Fata morgana” М. Коцюбинського. Нині охочі до хвацького відкидання всього і вся зверхньо дивляться на цей твір як на політичну маніфестацію. Та ознайомлення з реальними документальними джерелами свідчить про справжні мотивації і глибинний смисл. Річ не в тім, що Коцюбинський буцімто “начитався ленінських праць” – підзаголовок повісті “З сільських настроїв” цілковито відповідає дійсності. Працюючи в Чернігівському статбюро, він ретельно вивчав статистичні звіти із сільської “глибинки”. У його архіві збереглися промовисті “листки для особых заметок” місцевих кореспондентів статбюро, окремі теми, прізвища, настрої; вислови, багато з яких упізнаються в художній тканині “Fata morgana”. Можна з висоти сьгоднішніх концепцій про роль і місце літератури вважали таку позицію, таку відповідальність письменника перед правдою персонажа і словом “старомодними”, проте шляхетність і серйозність намірів тут безперечні...

У фондї В. Дрозда зберігаються також чорнові варіанти спогадів Ірини Жиленко “Номо feriens”. Один із головних мотивів цього яскравого твору, що, безсумнівно, належить до найкращих зразків сучасної української художньої мемуаристики, – “нам є на що озиратися”. Усе в її спогадах – і сказане й недоказане, і фактаж й емоційне тло – свідчить про глибоке розуміння творчої індивідуальності чоловіка, готовність “додумати” написане ним, оборонити від несправедливої критики, підкреслити непочуте, відновити знехтуване. Не втомлюється обстоювати думку про недооціненість В. Дрозда як письменника, у чому я здавна з нею, особливо після докладного ознайомлення з його архівом.

“Минуть роки..., і молодші наші колеги, можливо, відчують провину за те, що так і не вчиталися, що там нашкріяли оті гуцали, дрозди, андріяшки... І крижина шістдесятництва відпливе слідом за попередниками.

А ми ж такі всі різні! І кожен – Світ”.

Отримано 09.02.2010 р.

м. Київ

Наші презентації

Тарас Шевченко у прижиттєвій критиці (1839–1861).

Бібліографія. Матеріали: Навчальний посібник /

Упорядн. В. Іскорко-Гнатенко. – К.: Вид.-поліграф. центр

“Київський університет”, 2009. – 324 с.

У збірнику вміщено перелік прижиттєвих публікацій та окремих видань Шевченкових творів, їх перекладів, бібліографію літератури про рецепцію творчості Шевченка критикою 1839–1861 рр., а також, що найважливіше, повні тексти чи відповідні уривки з літературно-критичних матеріалів про Шевченка часу його життя. В основі бібліографічних матеріалів – двотомна шевченківська бібліографія 1839-1959 рр., покажчик видань творів Т. Шевченка, укладений Вол. Дорошенком, та ін. Навчальний посібник незамінний при вивченні Шевченкової творчості у вищій школі й може стати у пригоді дослідникам-шевченкознавцям.

О.Б.